

7. Общественное мнение и власть: механизм взаимодействия / Под ред. А. А. Ручки. — К., 1993.

*Шутов Р.,
аспірант Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

ЗОВНІШНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВПЛИВИ: ОЦІНКА З ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В статті розглядається вплив іноземних чинників на інформаційний простір України, визначається роль зовнішніх інформаційних впливів у формуванні національної безпеки України. Досліджено методи інформаційного впливу, які використовуються іноземними суб'єктами в сучасній Україні, здійснено спробу узагальнення критеріїв оцінки цього впливу з позицій безпеки.

Інформаційна революція ХХ століття та формування глобального інформаційного суспільства істотним чином вплинули на міжнародні відносини, створивши якісно нові умови та контекст діяльності держав світу, нові можливості взаємного впливу та боротьби. Інтенсивний пошук передового інформаційного інструментарію, який допоможе отримати стратегічну перевагу над іншими країнами, супроводжується не менш активним пошуком стратегії й тактики протидії агресії чи різним формам загроз в інформаційній сфері. Ще в середині минулого століття усвідомлення перспективності дослідження можливостей, що їх дає інформаційна революція в сфері міжнародних відносин, було втілено в США в конкретні проекти, а на початку 90-х пріоритетність цього питання в площині національної безпеки було зафіксовано на рівні законодавства («Стратегія національної безпеки США для нового століття» (1990), «Національна воєнна стратегія США» (1995) тощо). Наприкінці тисячоліття вже ні в кого не викликало сумніву, що ті країни, які першими опанують прийоми інформаційної боротьби та забезпечать собі домінування в інформаційному просторі, отримують стратегічну перевагу в політиці, економіці, військовій сфері. І сьогодні ці прийоми активно використовуються і боротьба за інформаційний простір дедалі набирає обертів.

Внаслідок недостатньої інтенсивності демократичної розбудови, браку компетентних кадрів в державній службі та тривалих економічних та політичних потрясінь та увага, яку приділяли особи, відповідальні за життєздатність держави, питанням інформаційної безпеки сьогодні Україна постала перед фактом неконтрольованості інформаційних процесів на її теренах та надзвичайно високої активності іноземних агентів в її інформаційному просторі. Масштаби наслідків цього в соціальній та політичній площині спонукають до формування стратегії діяльності держави в напрямку забезпечення інформаційної безпеки. Першим кроком, на нашу думку, має стати детальний аналіз ситуації, оснований на вивченні позицій та інтересів гравців на інформаційному полі та правил гри, що склалися.

Дослідженням проблем інформаційного впливу та інформаційної безпеки займався цілий ряд видатних вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Г.Почепцов, В.Крисько, О.Литвиненко, В.Толубко, П.Прибутько, І.Лук'янець, С.Бухарін та інші. Вони давали різні визначення терміну «інформаційний вплив», які, на нашу думку, є вдало узагальнені українськими дослідниками В.Остроуховим та В.Петриком: інформаційний вплив – це організоване цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів і технологій

для внесення змін у свідомість населення (корекція поведінки) та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта [7].

В цьому дослідженні ми будемо розглядати його в першу чергу як інформаційно-психологічний вплив – вплив на свідомість особи чи населення з метою змін (корекції) їх поведінки [7].

Наразі Україна є полем здійснення цілого ряду інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на забезпечення інтересів інших держав, передусім Росії, США, Польщі, Румунії тощо. Це є нормальним з огляду на глобалізацію інформаційних процесів, проте ці події повинні перебувати під чітким контролем з боку держави, і випадки, коли ці дії стають небезпечними для української держави, її суверенітету, демократичного ладу, територіальної єдності, адекватності політичної свідомості громадян, мають зустрічати рішучу протидію з боку держави.

Треба бути обережним, говорячи про безпеку зовнішнього інформаційного впливу взагалі. Забезпечення інформаційної безпеки не є тотожним закриттю та ізоляції інформаційного простору. Не будь-який інформаційний вплив ззовні є загрозою для національної безпеки України; диверсифікація джерел інформації, відкритість інформаційного простору є сьогодні неодмінною умовою функціонування демократичного устрою.

Оцінюючи значення зовнішніх інформаційних впливів на інформаційну безпеку держави і суспільства, необхідно в першу чергу виходити з розуміння інформаційної безпеки як такого стану захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитків через неповноту, несвоєчасність чи недостовірність інформації або негативного інформаційного впливу, через негативних наслідків функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване розповсюдження інформації [2].

Акт інформаційного впливу має три складові:

- мета – уявний результат, який держава-актор очікує отримати в результаті інформаційної дії і який відповідає стратегічним завданням зовнішньої політики держави-актора
- засіб – набір інструментів, каналів впливу, яким користується актор при досягненні мети. При цьому можуть використовуватися як готові інструменти та канали, так і створюватися нові
- наслідок – реальні соціально-психологічні, політичні та економічні зміни, які несе за собою акт інформаційної дії.

Як ми бачимо, мета інформаційної дії існує в площині інтересів держави-актора, а наслідок пов'язаний з державними інтересами України. Якщо інтереси держав не є антагоністичними (а згідно принципів рівноправного партнерства та поваги суверенітету вони такими бути не можуть), тобто в цілях держави-актора не є обмеження інтересів України, то проблема лише в виборі засобу, який би дозволив уряду іншої держави отримати бажаний для себе результат (який для України не є небезпечним) і не спричинив би наслідків, що можуть бути небезпечними для України.

Якщо ж метою актора є отримання односторонньої переваги за рахунок інтересів України, то інформаційна загроза стає реальною, оскільки підбір методів буде здійснюватись цілеспрямовано для досягнення негативного для України результату. Такі дії вимагають від держави не лише моніторингу ситуації та готовності реагувати на інформаційні виклики, а цілісної стратегії протидії, логічної єдності та послідовності заходів, спрямованих на захист власного інформаційного простору та підлив можливостей атакуючої сторони завдавати інформаційних ударів. В крайніх формах такий тип відносин характеризується як інформаційна війна.

Сьогодні іноземні агенти використовують широкий спектр засобів впливу на інформаційний простір. Серед найбільш поширених є такі:

- **співпраця з українськими ЗМІ.** Представники іноземних держав організують прес-конференції, розміщують публікації в пресі, дають інтерв'ю тощо;
- **створення підконтрольних ЗМІ на теренах України** чи боротьба за контроль над існуючими медіа. Так, в Україні діють «Русское радио», «Интерфакс-Украина», радіо «Свобода» та інші медійні суб'єкти, що перебувають під контролем іноземних суб'єктів. Великий вплив мають зарубіжні Інтернет-ресурси та портали новин, оскільки інформація звідти дуже часто потрапляє без особливого змістового редагування на українські Інтернет-сторінки та в пресу;
- **поширення дії національних ЗМІ на території України.** В Україні користується попитом російська преса; супутникове та кабельне телебачення транслює такі телеканали західних країн, як CNN (США), BBC (Великобританія), TVE (Іспанія), ZDF (Німеччина) та інші. В західних регіонах популярними є програми радіостанцій «Німецька хвиля», «Радіо Варшави», «Радіо Канада» [1];
- **поширення своєї кінопродукції та книг**, в чому лідируючі позиції займають Росія та США, де кіновиробництво та книгодрукарство отримує значну підтримку з боку держави;
- **підтримка діяльності організацій громадянського суспільства**, зокрема її інформаційної складової. Так, однією з вимог для отримання грантів від європейських та американських донорських структур (USAID, PolishAid, програми Європейської Комісії, Фонд Гайнріха Бюлля, Фонд Стюарта Мотта, Інститут Сталих Спільнот та багато інших) є тісна співпраця грантоотримувача зі ЗМІ; при Посольстві Сполучених Штатів Америки працює Фонд підтримки демократичних ЗМІ, а проекти Агенції з міжнародного розвитку США (USAID) в 2006-2008 роках передбачали як окрему складову підтримку медіа. Таким чином через інформаційну активність та проектну діяльність ОГС в інформаційному просторі України актуалізуються питання, які з тих чи інших причин є вигідними для країни-актора, будь то питання расової толерантності чи територіальної цілісності України.

Постає важливе питання про критерії, якими необхідно користуватися в оцінці й аналізі цієї активності. Про ознаки небезпечної інформаційної дії говорили В.Петрик, В.Остроухов, Г.Почепцов, П.Прибудько, Л.Лук'янець, В.Жуков, Я.Жарков та інші [5, 6, 7, 9]. Спроба узагальнити результати їх досліджень дає нам такий перелік ознак небезпечного інформаційного впливу:

1. **Підрив культурно-моральних засад суспільства:** пропаганда асоціальних цінностей та девіантних форм поведінки, дискредитація традицій та культури українського народу, насадження зневаги до історії та мови, поширення власного стилю життя та мислення як єдино вірних та таких, що представляють світ майбутнього;
2. **Насадження соціальної апатії** через приниження досягнень у спорті, культурі, науці, економіці та політиці на тлі актуалізації та гіперболізації помилок влади та соціальних негараздів, поширення невпевненості в своєму майбутньому та перспективах держави. Це сприяє підриву гордості за належність до української нації та прагнення боротися за добробут та майбутнє України;
3. **Підрив міжнародного авторитету держави** та її співпраці з іншими державами;
4. **Спонування громадян до акцій непокори**, бойкоту рішень держави, радикальних протиправних дій;
5. **Провокування соціальних конфліктів** на етнічному, релігійному, соціальному ґрунті;
6. **Дестабілізація політичної обстановки**, підтримка позасистемних опозиційних сил, розпалення недовіри та підозрливості між політичними партіями, провокування репресій проти опозиції;

7. Викривлення політичної карти світу в свідомості громадян, маніпулювання свідомістю, дезінформування громадян про соціально-політичні та економічні процеси, дії органів влади, їх дискредитація в очах громадян;

8. Створення інформаційних перешкод для координації дій органів влади, прийняття управлінських рішень, інформаційна ізоляція та дезінформація влади, інспірування хибних дій;

9. Ставлення під сумнів право української держави на існування в її конституційних кордонах та право української нації на життя;

10. Популяризація та обґрунтування права іншої держави на світове чи регіональне панування, її права втручатися у внутрішні справи інших держав, в тому числі в справі України.

Виявлення в інформаційному впливові перелічених елементів свідчить про спрямованість дій агента на підриг соціально-політичної стабільності в Україні, зазіхання на демократичний лад нашої держави, чинення перешкод гармонійному розвитку та добробуту громадян. В такому випадку ефективність системи забезпечення інформаційної безпеки буде визначатись мірою оперативності, з якою державні структури реагуватимуть на небезпеку, та адекватності цієї реакції. Завданням держави в цьому випадку є зниження негативного впливу та зменшення завданої шкоди, позбавлення агента механізмів подібного впливу на інформаційне поле та запобігання можливості здійснення подібних акцій в майбутньому.

Така оцінка дій іноземних агентів в інформаційному просторі України на підставі зазначених критеріїв дозволить своєчасно виявити небезпеку, адекватно оцінити інтереси та позиції інших держав в нашому інформаційному полі. Результати подібного аналізу повинні стати основою стратегії політики держави з забезпечення інформаційної безпеки, закріпленої на законодавчому рівні. Без цієї стратегії, без послідовної цілеспрямованої діяльності держави в інформаційному полі неможливе повноцінне існування та стабільний розвиток суспільства доби інформації.

Література

1. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України (Аналітична доповідь УЦЕПД) // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 2-59.
2. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 71-76.
3. Бухарин С.Н. Методы и технологии информационных войн / С.Н.Бухарин, В.В.Цыганов. – М.: Академический проект, 2007. – 382 с.
4. Дмитренко М.А. Суспільні трансформації та політичні аспекти загроз національній безпеці України: Монографія. – К.: Знання України, 2006. – 348 с.
5. Жарков Я. Небезпеки особистості в інформаційному просторі // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2554> – Заголовок з екрану
6. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: монографія. – К.: Сатсанга, 2000.
7. Остроухов В., Петрик В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=87&c=2166> – Заголовок з екрану.
8. Почепцов Г.Г. Психологические войны. – М.: «Реал-бук», К.: «Ваклер», 2000. – 528 с.
9. Прибутько П.С. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П.С.Прибутько, І.Б.Лук'янець. – К.: Вид. Паливода А.В., 2007. – 252 с.